

Uchwała Nr 67/2023
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego
z dnia 11 maja 2023 r.

w sprawie Sprawozdania z ewaluacji działalności NCN w 2022 r.

Po rozpatrzeniu na wniosek Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji i Nauki z dnia 31 marca 2023 r. (pismo DN-WN.0774.1.2023.4.RM) sprawozdania Narodowego Centrum Nauki (NCN) z ewaluacji NCN w latach 2021-2022 Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego, stosownie do art. 330 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742), **opiniuje pozytywnie przedłożony dokument, jednocześnie odnosząc się krytycznie do niektórych elementów sprawozdania.**

Uzasadnienie

1. Przedstawiona w sprawozdaniu ewaluacja NCN obejmuje sześć kluczowych elementów:

- I. Kryterium doskonałości naukowej,
- II. Kryterium transparentności,
- III. Kryterium równego traktowania i poufności,
- IV. Kryterium wydajności i sprawnej organizacji,
- V. Kryterium dostosowania oferty konkursowej do potrzeb środowiska naukowego,
- VI. Kryterium trwałości efektów i ich wpływu na rozwój nauki.

Zgodnie z przedstawionym sprawozdaniem, ewaluacja pokazuje, że NCN dobrze realizuje postawione sobie cele i we wszystkich powyższych kryteriach osiąga pozytywne rezultaty. **Rada Główna docenia działania NCN o charakterze strategicznym i długoterminowym oraz podkreśla wagę stworzenia przez Centrum kompleksowego systemu grantów na badania podstawowe w Polsce.** Na docenienie zasługuje także bardzo szeroki zakres danych i analiz przedstawionych w opiniowanym sprawozdaniu.

2. Opisany proces ma charakter ewaluacji wewnętrznej NCN i opiera się na badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród ekspertów i recenzentów oraz kierowników zespołów grantowych, to jest osób bądź aktywnie uczestniczących w procesie oceny wniosków, bądź beneficjentów. Takie podejście nie odzwierciedla opinii ogółu interesariuszy i może eliminować wartościowe, zewnętrzne głosy krytyczne. Ryzyko wsobności tak prowadzonej ewaluacji było już podnoszone przez Radę w zeszłorocznej opinii o sprawozdaniu z działalności NCN i Rada ponownie je zgłasza. Zdaniem Rady Głównej **kwestionariusz ankiety powinien być również wysłany do losowo wybranych naukowców z różnych jednostek naukowych (uczelnie wyższe, PAN, instytuty badawcze), którzy z powodzeniem składali wnioski do NCN, ale też do tych, którzy nie uzyskali finansowania, ale pomyślnie przeszli pierwszy etap oceny wniosków.** Uwaga ta ma szczególne znaczenie w kontekście Kryterium V, to jest dostosowania oferty konkursowej do potrzeb środowiska naukowego.

3. W Kryterium dotyczącym doskonałości naukowej, kwestionariusz ankiety był wysłany do naukowców powołanych do prac Zespołów Ekspertów oceniających wnioski złożone w konkursach krajowych. W 2022 r. kwestionariusz wypełniło 54% ekspertów. Ich ocena w zakresie tego kryterium w większości jest pozytywna.

4. W Kryterium transparentności procesu oceny wniosków badawczych 97% ankietowanych ekspertów nie odnotowało naruszenia zasad etycznych. Opinię tę warto byłoby uzupełnić o to, jakiego typu naruszenia stwierdzono oraz zestawień z informacją liczbową dotyczącą tego, ile umów z ekspertami rozwiązano, ilu ekspertów odwołano z funkcji członka Zespołu ekspertów oraz ile zdarzeń zgłoszono do Komisji Rzetelności. Przydatna też byłaby statystyka tego, jak często są zgłaszane konflikty interesów w różnych dyscyplinach, co skonkretyzowałoby toczące się dyskusje nad proporcjami polskich i zagranicznych recenzentów. System weryfikacji recenzji pod kątem nierzetelności lub stronniczości, pozwalający na eliminowanie nierzetelnych recenzentów z procesu oceny ma fundamentalne znaczenie dla wiarygodności każdej agencji grantowej. Rada Główna pozytywnie ocenia zgłoszenie propozycji stworzenia bazy rzetelnych i godnych zaufania recenzentów i podjęcie prac na jej stworzeniem.

5. Zagadnienia dobru recenzentów nie ograniczają się tylko do nierzetelności, stronniczości czy konfliktu interesów. Istotne jest również wewnętrzne zróżnicowanie w panelach oraz dobra znajomość kontekstu, w którym mają być realizowane badania w ramach wniosku (np. wnioski z leśnictwa i ogrodnictwa oceniane przez biotechnologów i chemików). Rozumiejąc wzrost specjalizacji na przestrzeni ostatnich lat oraz interdyscyplinarności projektów i trudność pozyskiwania wykwalifikowanych, niebędących w konflikcie interesów ekspertów z pewnych dziedzin, **Rada zwraca uwagę na potrzebę ciągłego przeciwdziałania ryzyku niskiej zgodności między tematyką i metodologią projektu a kompetencjami recenzenta, w tym także dotyczącymi orientowania się ekspertów międzynarodowych w lokalnym kontekście, szczególnie w wypadku badań z zakresu humanistyki.**

6. W Kryterium równego traktowania i poufności 9% procent ekspertów sygnalizuje trudności w ocenie dorobku kierowników projektów wypływające z różnych tradycji i zwyczajów (np. różnice we wzajemnej ocenie dorobku publikacyjnego lingwisty polonisty i lingwisty anglisty), czy też różnych tradycji akademickich, co ma szczególne znaczenie w wypadku pracy ekspertów zagranicznych. Świadczy to o konieczności stałej pracy nad dostosowaniem kryteriów oceny dorobku do konkretnych konkursów; dobrze, że waga tego kryterium jest różna w zależności od typu konkursu. Rada Główna zauważa, że to w ramach tego kryterium powinny być analizowane i ewaluowane rezultaty w podziale na płeć wnioskodawców. Umieszczenie takiej analizy w kryterium V (dostosowania oferty konkursowej do potrzeb środowiska naukowego) jest niewłaściwe.

7. W ramach Kryterium wydajności i sprawności organizacyjnej respondenci pozytywnie zaopiniowali każdy z ocenianych aspektów pracy w ramach posiedzeń Zespołów Ekspertów (średnia ocena wszystkich aspektów powyżej 4,5 w skali każdego roku prowadzenia pomiaru). Najwyżej oceniono współpracę z koordynatorami dyscyplin NCN (średnia 4,89) oraz z innymi pracownikami biura NCN (średnia 4,78). W ostatnim roku prowadzenia badań ewaluacyjnych

średnie ocen oscylowały w granicach od 4,58 (współpraca z członkami ZE) do 4,85 (współpraca z koordynatorami dyscyplin NCN). Badani recenzenci pozytywnie ocenili dopasowanie formularza recenzenckiego (95% odpowiedzi twierdzących) oraz kompletność informacji zawartych we wniosku, niezbędnych do przygotowania recenzji (na 5-stopniowej skali średnia ocen 4,44). W pytaniu o ocenę funkcjonalności systemu OSF wspierającego pracę recenzentów otrzymane odpowiedzi wskazują, że funkcjonalność systemu jest oceniana dobrze w odniesieniu do wszystkich badanych aspektów. Należy również pozytywnie ocenić to, że w 2022 r. wszystkie konkursy ogłoszone w tym roku zostały zorganizowane zgodnie z planem.

8. Treść rozdziału poświęconego Kryterium V (dostosowania oferty konkursowej do potrzeb środowiska naukowego) nie do końca odpowiada tytułowi. W rozdziale jest przedstawiony bardzo wartościowy materiał analityczny dotyczący konkursów, natomiast brakuje opracowania ewaluacyjnego pokazującego jak oferta NCN odpowiada potrzebom środowiska naukowego. Wynika to z wewnętrznego, a nie zewnętrznego, charakteru przeprowadzonej ewaluacji.

9. Głównym wskaźnikiem sukcesu przy wnioskowaniu o granty NCN jest liczba projektów sfinansowanych. Rada Główna zauważa, że liczba wniosków zakwalifikowanych do finansowania w 2022 r. jest najniższa w całej historii NCN i **brak dalszego, wyraźnego i systematycznego wzrostu kwoty dotacji celowej na finansowanie konkursów NCN będzie skutkować przede wszystkim spadkiem liczbowego wskaźnika sukcesu i pogorszeniem warunków realizacji grantów.**

10. Rada zwraca uwagę, iż skuteczność grantowa naukowców składających wnioski w poszczególnych grupach dyscyplin jest zróżnicowana. Aktywność naukowców startujących w konkursach NCN, jak również ich skuteczność w pozyskiwaniu grantów jest na bieżąco monitorowana pod względem liczby wniosków i ich przynależności do danej grupy dyscyplin. Dane te jednak niewiele mówią, jeśli nie zestawimy ich się z ogólną liczbą aktywnych badaczy w poszczególnych dyscyplinach. Zbliżone liczby wnioskodawców z poszczególnych dyscyplin nie oddają stopnia „aktywności grantowej” naukowców w tych dyscyplinach.

11. W analizach została wykorzystywana liczba laureatów konkursów grantowych i ze sprawozdania wynika, że jest to liczba wnioskodawców, którym przyznano finansowanie. Należy zauważyć, że tylko część pozytywnie ocenionych grantów jest finansowana, w zależności od dokonanej alokacji finansowej na konkursy. Można rozważyć użycie w analizach dotyczących „aktywności grantowej” liczby pozytywnie ocenionych wniosków zamiast liczby laureatów, co byłoby lepszą miarą aktywności.

12. Kryterium trwałości efektów i ich wpływu na rozwój nauki dobrze obrazują wyniki analizy dotyczącej geograficznego rozkładu finansowania przez NCN. Uwzględniając odsetek naukowców uczestniczących w systemie grantowym widać wyraźnie, że wśród laureatów NCN przodują badacze z województw wielkopolskiego, mazowieckiego, małopolskiego, natomiast najwięcej wniosków w stosunku do liczby naukowców złożyli badacze z województwa warmińsko-mazurskiego. Rada Główna zwraca uwagę, że „udział polskich badaczy w realizacji zadań finansowanych przez NCN” obejmuje nie tylko kierowników grantów, ale

i wykonawców prac badawczych prowadzonych w grantach. Dopiero takie porównanie danych z liczbą osób uczestniczących w polskim systemie grantowym, pozwoliłoby na sformułowanie miarodajnego wpływu NCN na prowadzenie prac badawczych w Polsce.

13. Pozytywnie należy ocenić starania NCN w kierunku zapewnienia dobrego startu młodym naukowcom. W przyszłości NCN mogłoby rozważyć przeprowadzenie ankiety wśród młodych naukowców wnioskujących o granty do NCN i zapytać, w jakim stopniu ich zdaniem otrzymanie grantu NCN wpłynęło na uzyskanie przez nich samodzielności naukowej, oraz jakie usprawnienia rekomendowałiby na podstawie swoich doświadczeń zebranych w dłuższym okresie.

14. W całej historii NCN niemal 54 tys. badaczy wnioskowało o środki na realizację projektów badawczych. Finansowanie uzyskało 37% z nich, przy czym skuteczność grantowa naukowców w poszczególnych grupach dyscyplin jest zróżnicowana. W ramach ewaluacji należy zadać sobie pytanie, jak ten stan rzeczy odnosi się do wyników innych ewaluacji dotyczących poziomu nauki i badań w Polsce.

15. Rada Główna zwraca uwagę, że NCN nie zaproponowało rozwiązań satysfakcjonujących część środowisk humanistów zgłaszających krytyczne opinie dotyczące specyfiki ich badań.

Uchwałę otrzymuje Minister Edukacji i Nauki, Przewodniczący Rady NCN oraz Dyrektor NCN.

Przewodniczący
Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Prof. Marcin Pałys